

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

**«ПРОБЛЕМИ РОЗРОБКИ
ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ»**

053 «Психологія»

Київ – 2020

Розробник: Кочубейник Ольга Миколаївна, доктор психологічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник лабораторії психології політико-правових відносин.

Рецензент: Панок В.Г., доктор психологічних наук, професор, директор Українського НМЦ практичної психології і соціальної роботи НАПН України.

Робочу програму схвалено на засіданні вченої ради Інституту соціальної та політичної психології НАПН України
Протокол від «26» травня 2016 року № 07/16

Робочу програму оновлено та схвалено на засіданні вченої ради Інституту соціальної та політичної психології НАПН України
Протокол від «16» січня 2020 року № 01/20

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета навчальної дисципліни – ознайомлення з теоретичними та практичними основами розроблення психодіагностичного інструментарію, основними принципами розробки психодіагностичних методик, формування у аспірантів системи основних понять психометрики, розвинення адекватних уявлень про конструювання вимірювального інструменту, забезпечення засвоєння основних процедур конструювання інструментарію.

Завдання навчального курсу:

1. Зорієнтувати аспірантів на поглиблене вивчення психодіагностики залежно від сфери наукової діяльності.
2. Ознайомити з новітніми видами психодіагностичних методик та процедурами їхньої адаптації.
3. Забезпечити оволодіння основними принципами диференціальної психометрики - стандартизації, надійності та валідності.
4. Ознайомити з основними тенденціями розвитку психодіагностики на сучасному етапі.

За підсумками вивчення дисципліни аспірант повинен знати:

- основні теоретико-методологічні та етичні принципи конструювання і проведення психодіагностичного дослідження;
- специфіку, структуру і моделі побудови психодіагностичного процесу;
- історію створення та апробації різних діагностичних методів;
- принципи побудови та конструктивну специфіку засобів психодіагностичного вимірювання;
- вимоги до психодіагностичних методик;
- загрози психометричній якості інструментарію;
- етичні аспекти проведення психодіагностичного дослідження;
- психометричні засоби контролю якості психодіагностичних методик.

За підсумками вивчення дисципліни аспірант повинен уміти:

- формулювати науковий апарат психодіагностичного дослідження стосовно певного психологічного явища;
- оцінювати психометричні параметри вимірювального інструментарію (валідність, надійність, достовірність, стандартизованість);
- обирати валідні, надійні методи і прийоми дослідження;
- конструювати психодіагностичні методики відповідно до предмета дослідження;
- здійснювати процедури адаптації особистісних опитувальників;
- уміти усувати загрози психометричній якості інструментарію.

В результаті освоєння дисципліни аспірант освоює такі компетенції:

- Здатність проводити критичний аналіз, оцінку і синтез нових та складних ідей та соціально-психологічних явищ;
- Здатність переосмислювати наявне та створювати нове цілісне психологічне знання та професійну практику і розв'язувати значущі соціальні, наукові, культурні, етичні та інші проблеми;
- Здатність розроблення та реалізація проектів, включаючи власні дослідження;
- Здатність ініціювання дослідницько-інноваційних проектів та автономно працювати під час їх реалізації;
- Здатність застосовувати сучасні інформаційні технології у різних видах професійної діяльності;
- Здатність знаходити, обробляти й аналізувати необхідну інформацію для рішення проблем й прийняття рішень;
- Здатність забезпечувати безперервний саморозвиток і самовдосконалення, відповідальність за розвиток інших;
- Здатність слідувати етичним і правовим нормам у професійній діяльності;
- Здатність адаптувати і узагальнювати результати сучасних психологічних досліджень для вирішення наукових і практичних проблем;
- Здатність виявляти психологічні закономірності поведінки та діяльності особистості у соціальному середовищі;
- Здатність досліджувати соціальні особливості і якості особистості як суб'єкта соціальних стосунків і відносин.

Місце в структурно-логічній схемі спеціальності. Навчальна дисципліна «Проблеми розробки психодіагностичного інструментарію» є нормативною дисципліною циклу підготовки аспірантів з психології, що тісно пов'язана із загальною та соціальною психологією, філософією науки тощо).

Вивчення дисципліни «Проблеми розробки психодіагностичного інструментарію» передбачено навчальним планом першому семестрі.

Загальний обсяг курсу – 60 годин, з яких 10 годин лекцій, 10 годин семінарських занять, на самостійну роботу відводиться 40 годин. Завершується вивчення курсу екзаменом.

Система контролю та оцінки. Протягом вивчення дисципліни оцінюються доповіді та відповіді аспірантів на семінарських заняттях. Завершується вивчення курсу екзаменом.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-професійний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів – 2	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Дисципліна вільного вибору аспіранта	
	Напрямок підготовки 053 «Психологія»		
Модулів – 2	Спеціальність	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		1-й	
		Семестр	
Загальна кількість годин – 60		2-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 1,1 самостійної роботи – 2,3	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Доктор філософії з психології	Лекції	
		10 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		10 год.	6 год.
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		40 год.	48 год.
		Модульний контроль	
		2 год.	
		Семестровий контроль	
2 год			
Вид контролю:			
Екзамен			

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин							
		Разом	Аудиторні	Лекцій	Практичні заняття	Семінарських	Самостійна робота	Модульний контроль	Семестровий контроль
2 й семестр									
Змістовий модуль I. Диференційна психометрика									
1.	Психометрика і специфіка психологічних вимірювань	12	4	2		2	8		
2.	Аналіз пунктів при конструюванні і застосуванні тест-опитувальників	12	4	2		2	8		
Модульна контрольна робота								1	
<i>Разом за I модуль</i>		24	8	4		4	14	1	
Змістовий модуль II. Надійність та валідність									
1.	Надійність : теоретичні основи	14	4	2		2	8		
2.	Валідність: обчислення і оцінка	14	4	2		2	8		
3.	Загрози психометричної якості інструментарію	14	4	2		2	8		
Модульна контрольна робота								1	
<i>Разом за II модуль</i>		36	12	6		6	20	1	
<i>Разом за семестр</i>		60	20	10		10	40	2	
<i>Всього за навчальним планом</i>		60	20	10		10	40	2	2

III. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ ЗА ТЕМАМИ

Тема 1. Психометрика і специфіка психологічних вимірювань (2 год).

Спостережувана поведінка і неспостережувані психологічні характеристики. Психологічні тести: визначення та типи тестів. Специфіка психометрики як вимірювальної методології. Проблеми вимірювання в психології й важливість врахування індивідуальних відмінностей.

Шкалування. Фундаментальні особливості чисел. Властивість ідентичності. Властивість порядку. Властивість кількості. Одиниці вимірювань. Додавання і підрахунок. Можливість застосування підрахунку як міри психологічної властивості. Шкали вимірювання.

Норми і смислове значення тестових показників.

Основні поняття теми: латентна характеристика, вимірювання, шкала вимірювання, адитивність.

Семінарське заняття (2 год):

1. Види статистических норм: абсолютні, середньостатистичні, критеріальні.
2. Вікові норми. Внутрішньогрупові норми.
3. Відносність норм. Репрезентативність.
4. Вибірка стандартизації і генеральна сукупність.

Самостійна робота (7 год) :

1. Розробка норм на основі статистичних даних. Переклад сирих балів у стіни і процентилю. Приклади стандартних шкал в психодіагностиці. Інтерпретація значень стандартного відхилення.
2. Специфічні норми: норми для підгруп і локальні норми.
3. Застосування фіксованої еталонної групи.
4. Комп'ютеризація тестів. Основні вимоги. Позитивні та негативні сторони комп'ютерної версії.

Література:

1. Измайлов Ч. А., Михалевская М. Б., Гусев А. Н. Измерения в психологии. – М.: Смысл, 1998. – 287 с.
2. Кнорринг, В.Г. Развитие репрезентативной теории измерений / В.Г. Кнорринг // Измерения, контроль, автоматизация: [сб. науч.-техн. обзоров]. – 1980. – № 11–12. – С. 3–10.
3. Крылов В. Ю. Методологические и теоретические проблемы математической психологии. – М.: Янус-К, 2000. – 376 с.
4. Логвиненко А. Д. Измерения в психологии: математические основы. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1993. – 480 с.
5. Пахомов А. П. Проблема осмысленности психологических измерений [Текст] / А. П. Пахомов // Психологический журнал. – 2006. – Т. 27, N 5. – С. 75-82.

6. Пахомов, А.П. Проблема осмысленности психологических измерений / А.П. Пахомов // Психологический журнал. – 2006. – Т. 27, № 5. – С. 75–82.
7. Рубцова Н. Е., Ленков С. Л. Статистические методы в психологии. – М.: Психология, 2005. – 384 с.
8. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии. – СПб.: ООО «Речь», 2003. – 350 с.
9. Толстова, Ю.Н. Краткая история развития репрезентативной теории измерений / Ю.Н. Толстова // Заводская лаборатория. – 1999. – № 3. – С. 49–57.

Тема 2. Аналіз пунктів при конструюванні і застосуванні тест-опитувальників (2 год).

Аналіз завдань. Відсоток тих, хто виконав завдання. Максими́зація розрізняльної здатності тесту шляхом варіювання рівня складності окремих завдань. Інтервальні шкали в оцінці складності завдань. Асиметрія розподілу тестових показників як основа для коригування рівня складності тесту. Відбір завдань певного рівня складності залежності від цілей діагностики. Розрізнявальна здатність завдань. Проблема узгодження високої критеріальної валідності окремих завдань і внутрішньої узгодженості тесту. Створення окремих субтестів. Використання контрастних груп. Технологія спрощеного аналізу завдань в разі малих груп.

Основні поняття теми: пункт, тест, субтест, розрізнявальна здатність, диференційні ефекти

Семінарське заняття (2 год):

1. Правила формулювання пунктів особистісного опитувальника.
2. Соціальна бажаність та створювані нею проблеми
3. Асиметрія розподілу тестових показників як основа для коригування рівня складності тесту.
4. Розрізнявальна здатність завдань.

Самостійна робота (7 год) :

1. Алгоритм чотириклітинної кореляції
2. Алгоритм роздільного корелювання відповідей
3. Факторний аналіз
4. Множинний регресійний аналіз
5. Кластерний аналіз
6. Аналіз блоків

Література:

1. Анастаси А. Психологическое тестирование. - СПб.: 2007. - 688 с.
2. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психологической диагностике. – К: Наук. думка, 1989. – 200 с.

- Гронланд Н. Складання тестів контролю успішності // Мандрівець. Освітнянський журнал. – № 2, 1994. – С. 53-62.
3. Галян І.М. Психодіагностика Навч. посіб. – К.: Академвидав, 2011. — 464 с.
  4. Забродин К. М., Похилько В. И., Шмелев А. Г. Статистические и семантические проблемы адаптации и конструирования личностных опросников// Психологический журнал. –1987. – № 6. – С.79-89.
  5. Клайн П. Справочное руководство по конструированию тестов. – Киев: ПАН Лтд, 1994. – 286 с.
  6. Тітов І. Елементи практичної психометрики. Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2018. – 128 с.
  7. Фер, Р.М. Психометрика: Введение / Р. М. Фер, Берн Р. Бакарак; пер. с англ. А.С. Науменко, А.Ю. Попова; под ред. Н.А. Батурина, Е.В. Эйдмана. –2010. – Челябинск : Издательский центр ЮУрГУ. – 445 с.
  8. Шмелев А. Г., Похилько В. И. Психометрика многомерного теста // Практикум по психодиагностике. Дифференциальная психометрика [Текст]: учебное пособие / Московский гос.ун-т им. М.В. Ломоносова; под ред.В.В. Столина, А.Г.Шмелева. - Москва : Изд-во Московского ун-та, 1984. - С. 120-135.

Тема 3. Надійність : теоретичні основи (2 год).

Огляд надійності і класична теорія тестів. Спостережувані бали, справжні бали і помилка вимірювання. Дисперсії спостережуваних балів, справжніх балів і помилки вимірювання. Чотири підходи до розуміння надійності. Надійність як відношення дисперсій істинного балу й спостережуваного балу. Відсутність дисперсії помилки. Надійність і стандартна помилка вимірювання. Паралельні тести. Теорія відбору тестових завдань.

Основні поняття теми: надійність, валідність, надійність як ретест, надійність як узгодженість, дисперсія помилки

Семінарське заняття (2 год):

1. Надійність як стійкість до побічних факторів. Точність вимірювальної процедури.
2. Види надійності: ретестова і синхронна надійність (гомогенність, консистентність).
3. Дисперсійне визначення надійності.
4. Кореляційний підхід до вимірювання надійності.
5. Вимірювання методом розщеплення тесту.
6. Надійність цілого складеного тесту і його окремих пунктів.

Самостійна робота (7 год):

1. Фактори, що впливають на надійність методики. Стандартна помилка вимірювання.
2. Надійність паралельних форм. Сутність, переваги та недоліки.

3. Надійність частин тесту, її визначення методом розщеплення. Рівняння Спірмена-Брауна.
4. Визначення коефіцієнта надійності за допомогою формул Дж. Фланагана і Рюлона

Література:

1. Блейхер В.М., Крук И.В. Патопсихологическая диагностика. – К.: Здоров'я, 1986. – 280 с.
2. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психологической диагностике. – К: Наук. думка, 1989. – 200 с.
3. Гласс Дж., Стэнли Дж. Статистические методы в педагогике и психологии. – М.: Изд-во «Прогресс», 1976. – 495 с.
4. Ермолаев О.Ю. Математическая статистика для психологов. Учебник. – 2-е изд. исправленное – М.: Московский психолого-социальный институт: Изд-во Флинта, 2003. – 336 с.
5. Морозов С. М.. Засоби контролю діагностичних якостей психологічних тестів: Навч. посібник. — Київ. ІСДО, 1994. — 68 с.
6. Фер Р. Психометрика: Введение /Р. Майкл Фер, Верн Р. Бакарарк; пер. с англ. А.С. Науменко, А.Ю. Попова; под ред. Н.А. Батурина, Е.В. Эйдмана. - Челябинск: Издательский центр ЮУрГУ, 2010. - 445.
7. Шмелев А. Г. Достоверность тест-опросника // Практикум по психодиагностике. Дифференциальная психометрика [Текст]: учебное пособие / Московский гос.ун-т им. М.В. Ломоносова; под ред. В.В. Столина, А.Г. Шмелева. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1984. – С. 90-101.
8. Шмелев А. Г. Надежность тестов // Практикум по психодиагностике. Дифференциальная психометрика [Текст]: учебное пособие / Московский гос.ун-т им. М.В. Ломоносова; под ред. В.В. Столина, А.Г. Шмелева. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1984. - С. 52-69.

Тема 4. Валідність: обчислення і оцінка (2 год).

Емпіричні свідчення валідності: зміст тесту. Загрози змістовної валідності. Змістовна валідність і очевидна валідність. Емпіричні свідчення валідності: внутрішня структура тесту, процес відповіді респондента на пункт, взаємозв'язок з іншими змінними. Інші підходи до проблеми валідності. Зіставлення надійності та валідності. Важливість досліджень валідності. Методи оцінки конвергентної і дивергентної валідності. Прицільні кореляції. Набори кореляцій. Мультизнакові-мультиметодні матриці. Квантифікація конструктивної валідності. Фактори, що впливають на коефіцієнт валідності. Взаємозв'язок конструктивів. Помилка вимірювання і надійність. Обмежена амплітуда значень. Прогнозування одиничних подій. Інтерпретація коефіцієнта валідності. Оцінка практичних ефектів: ефект контрастних груп, таблиці Тейлора-Расселла, аналіз прагматичної корисності і чутливості /

специфічності. Нормативи або стандарти в певній галузі. Статистична значущість.

Основні поняття теми: валідність, конвергентна валідність, дивергентна валідність, конструктна валідність, критеріальна валідність, прогностична валідність

Семінарське заняття (2 год):

1. Визначення валідності. Найважливіші складові валідності.
2. Основні типи валідності (діагностична, прогностична, емпірична, критеріальна, конструктна, змістовна).
3. Класифікація типів валідності. Відносність поділу валідності на типи.
4. Типи зовнішніх критеріїв, використовуваних для доведення валідності, запропоновані американськими дослідниками (Д. Тіффін, Е. Маккормік).
5. Конвергентна і дискримінантна валідність.
6. Факторна валідність.
7. Диференціальна валідність.
8. Очевидна валідність

Самостійна робота (7 год):

1. Поняття комплексу валідності. Обґрунтування необхідності періодичної валидизації психодіагностичних методик.
2. Валідність за віковою диференціацією.
3. Основна психометрична нерівність.
4. Типи критеріїв валідності.
5. Математичне вираження критерію валідності (коефіцієнт Гілфорда)
6. Основні схеми валидизації психодіагностичних методик.

Література:

1. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психологической диагностике. – К: Наук. думка, 1989. – 200 с.
2. Ермолаев О.Ю. Математическая статистика для психологов. Учебник. – 2-е изд. исправленное – М.: Московский психолого-социальный институт: Изд-во Флинта, 2003. – 336 с.
3. Клайн П. Справочное руководство по конструированию тестов. – Киев: ПАН Лтд, 1994. – 286 с.
4. Морозов С. М.. Засоби контролю діагностичних якостей психологічних тестів: Навч. посібник. — Київ. ІСДО, 1994. — 68 с.
5. Пасніченко, А. Е. Психометричні основи психодіагностики [Текст] : навч.-метод. посібник / А. Е. Пасніченко ; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. - Чернівці : Рута, 2006. - 78 с
6. Поліщук, С. А. Методичний довідник з психодіагностики [Текст] : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. А. Поліщук. - Суми : Університетська книга, 2009. - 445 с.

7. Скребець, В. О. Основи психодіагностики [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. О. Скребець. - К.: Слово, 2003. - 192 с.
8. Тітов І. Елементи практичної психометрики. Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2018. – 128 с.
9. Фер Р. Психометрика: Введение /Р. Майкл Фер, Верн Р. Бакарак; пер. с англ. А.С. Науменко, А.Ю. Попова; под ред. Н.А. Батурина, Е.В. Эйдмана. - Челябинск: Издательский центр ЮУрГУ, 2010. - 445.

Тема 5. Загрози психометричної якості інструментарію (2 год).

Настанова на відповідь. Типи настанов респондента на відповідь. Настанова на згоду (настанова на позитивну або негативну відповідь). Настанова на полярні відповіді і настанова на проміжні відповіді. Соціальна бажаність. Симуляція неблагополуччя. Бездумні або випадкові відповіді й вгадування. Методи боротьби з настановами на відповідь. Контроль за ситуацією тестування з метою запобігання настанов на відповідь. Контроль змісту тесту з метою запобігання настанов на відповідь. Контроль змісту тесту та процесу обчислення тестових балів для мінімізації наслідків від настанов на відповідь. Контроль змісту тесту з метою виявлення настанов на відповідь і подальше втручання. Використання спеціалізованих тестів для виявлення настанов на відповідь і подальше втручання. Зовнішні та внутрішні фактори, що визначають настанови на відповідь.

Основні поняття теми: контроль, суб'єктивна бажаність, настановлення на відповідь, настанова респондента.

Семінарське заняття (2 год):

1. Фактори, що детермінують відповіді на питання
2. Настанова на відповідь. Соціальна бажаність. Методи боротьби з настановами на відповідь.
3. Розуміння питань і мінливість відповідей.
4. Методи боротьби з настановами на відповідь.

Самостійна робота(4 год):

1. Тенденція підтверджувати крайні відповіді.
2. Тенденція до підтвердження середніх значень.

Література:

1. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психологической диагностике. – К: Наук. думка, 1989. – 200 с.
2. Елисеєв О.П. Практикум по психологии личности. – СПб.: Питер, 2013. – 514 с.
3. Ермолаев О.Ю. Математическая статистика для психологов. Учебник. – 2-е изд. исправленное – М.: Московский психолого-социальный институт: Изд-во Флинта, 2003. – 336 с.
4. Клайн П. Справочное руководство по конструированию тестов. – Киев: ПАН Лтд, 1994. – 286 с.

5. Пасніченко, А. Е. Психометричні основи психодіагностики [Текст] : навч.-метод. посібник / А. Е. Пасніченко ; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. - Чернівці : Рута, 2006. - 78 с
6. Поліщук, С. А. Методичний довідник з психодіагностики [Текст] : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. А. Поліщук. - Суми : Університетська книга, 2009. - 445 с.
7. Фер Р. Психометрика: Введение /Р. Майкл Фер, Верн Р. Бакарак; пер. с англ. А.С. Науменко, А.Ю. Попова; под ред. Н.А. Батурина, Е.В. Эйдмана. - Челябинск: Издательский центр ЮУрГУ, 2010. - 445.

IV. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення аспірантів із дисципліни «Проблеми розробки психодіагностичного інструментарію» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності аспірантів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до зазначених видів й термінів контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 1 та табл.2.

**Таблиця 1. Розрахунок рейтингових балів за видами
поточного (модульного) контролю**

№ з/п	Вид діяльності	Кількість рейтингових балів (к-ть х бал)
1.	Відвідування лекцій	2 x 5 =10
2.	Робота на семінарському занятті	3x 5 =15
3.	Самостійна робота	3x 5 = 15
4.	Модульна (підсумкова) контрольна робота	2x10 =20
	Всього	60
	Підсумковий рейтинговий бал	
	Екзамен	40
	Всього	100

У процесі оцінювання навчальних досягнень аспірантів застосовуються такі методи:

- *методи усного контролю*: індивідуальне опитування, співбесіда;
- *методи письмового контролю*: письмове опитування.
- *методи самоконтролю*: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз;
- *методи взаємного та спільного контролю*.

Таблиця 2. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з. можливими незначними недоліками
B	82 – 89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75 – 81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69 – 74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності.
E	60 – 68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35 – 59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання.
F	1 – 35 балів	Незадовільно з обов'язковим повторними вивчення курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни.

V. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

– Словесні: лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.

– Практичні: вправи, робота з статистичними пакетами.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота аспірантів, колективна робота аспірантів, виконання індивідуальних навчальних завдань.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

III. Інтерактивні методи навчання: дискусії; мозковий штурм, навчальні кейси, дослідницькі проекти аспірантів.

VI. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- опорні конспекти лекцій;
- навчальні посібники;
- робоча навчальна програма;
- методичні матеріали з підготовки до семінарських і практичних занять;
- засоби реалізації підсумкового контролю ;
- технічні засоби й комп'ютерні технології;
- новітні інформаційно-комунікативні технології.

VII. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ІСПИТУ

1. Спостережувана поведінка і неспостережувані психологічні характеристики.
2. Психологічні тести: визначення та типи тестів.
3. Специфіка психометрики як вимірювальної методології.
4. Проблеми вимірювання в психології й важливість врахування індивідуальних відмінностей.
5. Правила формулювання пунктів особистісного опитувальника.
6. Соціальна бажаність та створювані нею проблеми
7. Асиметрія розподілу тестових показників як основа для коригування рівня складності тесту.
8. Норми і смислове значення тестових показників.
9. Максимізація розрізняльної здатності тесту шляхом варіювання рівня складності окремих завдань.
10. Відбір завдань певного рівня складності залежності від цілей діагностики.
11. Розрізнявальна здатність завдань.
12. Проблема узгодження високої критеріальної валідності окремих завдань і внутрішньої узгодженості тесту.
13. Створення окремих субтестів.
14. Використання контрастних груп.
15. Огляд надійності і класична теорія тестів.
16. Чотири підходи до розуміння надійності.
17. Надійність як відношення дисперсій істинного балу й спостережуваного балу.
18. Надійність і стандартна помилка вимірювання.
19. Паралельні тести.
20. Теорія відбору тестових завдань.
21. Загрози змістовної валідності.
22. Зіставлення надійності та валідності.
23. Методи оцінки конвергентної і дивергентної валідності.
24. Прицільні кореляції. Набори кореляцій.
25. Квантифікація конструктної валідності.
26. Фактори, що впливають на коефіцієнт валідності.
27. Взаємозв'язок конструктів. Помилка вимірювання і надійність.
28. Інтерпретація коефіцієнта валідності.
29. Настанова на відповідь.
30. Типи настанов респондента на відповідь.
31. Настанова на згоду (настанова на позитивну або негативну відповідь).
32. Настанова на полярні відповіді і настанова на проміжні відповіді.
33. Соціальна бажаність. Симуляція неблагополуччя.
34. Бездумні або випадкові відповіді й вгадування.
35. Методи боротьби з настановами на відповідь.

36. Контроль за ситуацією тестування з метою запобігання настанов на відповідь.
37. Контроль змісту тесту з метою запобігання настанов на відповідь.
38. Контроль змісту тесту та процесу обчислення тестових балів для мінімізації наслідків від настанов на відповідь.
39. Контроль змісту тесту з метою виявлення настанов на відповідь і подальше втручання.
40. Використання спеціалізованих тестів для виявлення настанов на відповідь і подальше втручання.
41. Зовнішні та внутрішні фактори, що визначають настанови на відповідь.
42. Розробка норм на основі статистичних даних. Переклад сирих балів у стіни і процентилю. Приклади стандартних шкал в психодіагностиці. Інтерпретація значень стандартного відхилення.
43. Специфічні норми: норми для підгруп і локальні норми.
44. Застосування фіксованої еталонної групи.
45. Комп'ютеризація тестів. Основні вимоги. Позитивні та негативні сторони комп'ютерної версії.
46. Надійність як стійкість до побічних факторів. Точність вимірювальної процедури.
47. Види надійності: ретестова і синхронна надійність (гомогенність, консистентність).
48. Фактори, що впливають на надійність методики. Стандартна помилка вимірювання.
49. Надійність паралельних форм. Сутність, переваги та недоліки.
50. Надійність частин тесту, її визначення методом розщеплення. Рівняння Спірмена - Брауна.
51. Визначення коефіцієнта надійності за допомогою формул Дж. Фланагана і Рюлона
52. Основні типи валідності (діагностична, прогностична, емпірична, критеріальна, конструктна, змістовна).
53. Класифікація типів валідності. Відносність поділу валідності на типи.
54. Типи зовнішніх критеріїв, використовуваних для доведення валідності, запропоновані американськими дослідниками (Д. Тіффін, Е. Маккормік).
55. Основна психометрична нерівність.
56. Типи критеріїв валідності.
57. Математичне вираження критерію валідності (коефіцієнт Гілфорда)
58. Основні схеми валідизації психодіагностичних методик.
59. Фактори, що детермінують відповіді на питання.
60. Перевірка структури опитувальника

VIII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Анастаси А. Психологическое тестирование. - СПб.: Питер, 2007. - 688 с.
2. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психологической диагностике. – К: Наук. думка, 1989. – 200 с.
3. Гласс Дж., Стэнли Дж. Статистические методы в педагогике и психологии. – М.: Изд-во «Прогресс», 1976. – 495 с.
4. Клайн П. Справочное руководство по конструированию тестов. – Киев: ПАН Лтд, 1994. – 286 с.
5. Морозов С. М.. Засоби контролю діагностичних якостей психологічних тестів: Навч. посібник. — Київ. ІСДО, 1994. — 68 с.
6. Фер Р. Психометрика: Введение /Р. Майкл Фер, Верн Р. Бакарак; пер. с англ. А.С. Науменко, А.Ю. Попова; под ред. Н.А. Батурина, Е.В. Эйдмана. - Челябинск: Издательский центр ЮУрГУ, 2010. - 445.

Допоміжна література

1. Блейхер В.М., Крук И.В. Патопсихологическая диагностика. – К.: Здоров'я, 1986. – 280 с.
2. Гронланд Н. Складання тестів контролю успішності // Мандрівець. Освітнянський журнал. – № 2, 1994. – С. 53-62.
3. Галян І.М. Психодіагностика Навч. посіб. – К.: Академвидав, 2011. — 464 с.
4. Елисеєв О.П. Практикум по психології особистості. – СПб.: Питер, 2013. – 514 с.
5. Ермолаєв О.Ю. Математическая статистика для психологов. Учебник. – 2-е изд. исправленное – М.: Московский психолого-социальный институт: Изд-во Флинта, 2003. – 336 с.
6. Забродин К. М., Похилько В. И., Шмелев А. Г. Статистические и семантические проблемы адаптации и конструирования личностных опросников// Психологический журнал. –1987. – № 6. – С.79-89.
7. Измайлов Ч. А., Михалевская М. Б., Гусев А. Н. Измерения в психологии. – М.: Смысл, 1998. – 287 с.
8. Кнорринг, В.Г. Развитие репрезентативной теории измерений / В.Г. Кнорринг // Измерения, контроль, автоматизация: [сб. науч.-техн. обзоров]. – 1980. – № 11–12. – С. 3–10.
9. Крылов В. Ю. Методологические и теоретические проблемы математической психологии. – М: Янус-К, 2000. – 376 с.
10. Логвиненко А. Д. Измерения в психологии: математические основы. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1993. –480 с.

- 11.Пасніченко, А. Е. Психометричні основи психодіагностики [Текст] : навч.-метод. посібник / А. Е. Пасніченко ; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. - Чернівці : Рута, 2006. - 78 с
- 12.Пахомов А. П. Проблема осмысленности психологических измерений [Текст] / А. П. Пахомов // Психологический журнал. – 2006. – Т. 27, N 5. – С. 75-82.
- 13.Поліщук, С. А. Методичний довідник з психодіагностики [Текст] : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. А. Поліщук. - Суми : Університетська книга, 2009. - 445 с.
- 14.Рубцова Н. Е., Леньков С. Л. Статистические методы в психологии. – М.: Психология, 2005. – 384 с.
- 15.Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии. – СПб.: ООО «Речь», 2003. – 350 с.
- 16.Скребець, В. О. Основи психодіагностики [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. О. Скребець. - К.: Слово, 2003. - 192 с.
- 17.Тітов І. Елементи практичної психометрики. Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2018. – 128 с.
- 18.Толстова, Ю.Н. Краткая история развития репрезентативной теории измерений / Ю.Н. Толстова // Заводская лаборатория. – 1999. – № 3. – С. 49–57.
- 19.Шмелев А. Г. Достоверность тест-опросника // Практикум по психодіагностике. Дифференциальная психометрика [Текст]: учебное пособие / Московский гос.ун-т им. М.В. Ломоносова; под ред.В.В. Столина, А.Г.Шмелева. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1984. – С. 90-101.
- 20.Шмелев А. Г. Надежность тестов // Практикум по психодіагностике. Дифференциальная психометрика [Текст]: учебное пособие / Московский гос.ун-т им. М.В. Ломоносова; под ред.В.В. Столина, А.Г.Шмелева. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1984. - С. 52-69.
- 21.Шмелев А. Г., Похилько В. И. Психометрика многомерного теста // Практикум по психодіагностике. Дифференциальная психометрика [Текст]: учебное пособие / Московский гос.ун-т им. М.В. Ломоносова; под ред.В.В. Столина, А.Г.Шмелева. - Москва : Изд-во Московского ун-та, 1984. - С. 120-135.

Інформаційні ресурси

<http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.

<http://hklib.npu.edu.ua/> – Наукова бібліотека національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова.

<http://www.koob.ru/> – електронна бібліотека «Куб».

<http://pro.fpsy.ru/post-name/286/> – федерація психологів-консультантів онлайн.

<http://upsihologa.com.ua/> – портал професійних психологів України «У психолога».

<https://lib.iitta.gov.ua/> Електронна бібліотека НАПН України